

OM KVALITATIV EMPIRISK RECEPTIONSFORSKNING - EKSEMPLIFICERET VED EN UNDERSØGELSE AF BØRNS BRUG OG OPLEVELSE AF VIDEO

Af Else Jensen og Birgitte Tufte

"James Bond er en vaks fyr ... han kan få fat på alle de damer - han er heller ikke lige til at slå ud med et håndkantslag - han har mange muskler"

(Dreng, 5. klasse - om James Bond filmen "Moonraker")

"Hvis det havde været mænd, så kunne de jo kun være to - dér var de tre - lissom for at klare det ... HVIS de havde været mænd, så havde de været alene eller sådan ..."

(Pige, 5. klasse - om TV-serien "Charlie's Angels" - hvor hovedpersonerne er 3 kvindelige politifolk)

Indledning

I de senere år har man med stigende styrke i medieforskerkredse talt og skrevet om behovet for mere direkte og kvalitativt at analysere publikums behov og oplevelser i forhold til massemedieprodukterne. Men det er vanskeligt at bestemme disse behov og oplevelser mere konkret. Med forskellige socialpsykologiske teorier i hånden kan man gå i gang med at indholdsanalysere produkterne og på den måde få en fornemmelse af, hvilke behovsindfrielser og oplevelsesmuligheder medieprodukterne rummer for publikum. Det er bare ikke sikkert at man med denne deduktive metode når frem til en beskrivelse af den reelle reception - den måde, konkrete individer i forskellige aldersgrupper, køn, klasser o.s.v. faktisk bruger medierne på. Den risiko består, at teorierne i stedet for at *forklare* kommer til at *mytologisere* virkeligheden - ved at reducere dens modsigelser og mangfoldighed. Det dilemma at teorien ikke "passer" beskriver Allan Nørgård Andersen og Poul Erik Nielsen meget præcist i forhold til deres undersøgelse af læserens brug af Ekstra Bladet.¹

Behovet for også at gå andre veje for at forstå, hvad forskellige mediebrugere "gør" med medierne rejser imidlertid andre - ikke mindst metodemæssige - problemer. At nærme sig problemstillingen fra en mere induktiv empirisk vinkel -

samtidig med at fastholde det kvalitative aspekt som det centrale - betyder næsten med nødvendighed at kaste sig ud i en meget tids- og arbejdskrævende proces. Og udover at rejse overskuelighedsproblemer rejser selve empiriindsamlingen også nogle ret håndfaste økonomiske problemer. - Det er utvivlsomt én af årsagerne til at der findes så få af denne type undersøgelser - endnu.

Denne artikel præsenterer et sådant forsøg på at udvikle en forståelse af forholdet mellem budskab og modtager i den oplevelse/betydningsdannelse, der sker i receptionen. Vi ønsker især at belyse *de metodiske muligheder og begrænsninger* ved at foretage en kobling mellem modtagerside og indholdsside og vil som eksempel beskrive nogle undersøgelsesresultater og metodiske overvejelser i forbindelse med en pilotundersøgelse af børns brug og oplevelse af video. Pilotundersøgelsen var planlagt som første trin af en større kvalitativ undersøgelse der skulle omfatte ca. 200 børn på tre skoler forskellige steder i Danmark. Projektgruppen bestod foruden denne artikels forfattere af Niels Jørgen Jensen og Lennart Højbjerg.

Imidlertid er vilkårene for at lave denne type undersøgelser tilsyneladende trange for øjeblikket idet Det humanistiske Forskningsråd, som støttede pilotundersøgelsen, ikke har villet bevilge penge til den egentlige undersøgelse, dvs. at projektet foreløbigt er strandet.

Nærværende artikel baserer sig altså på pilotundersøgelsens resultater og på en efterfølgende evaluering af forskningsrapporten og diskussioner mellem artiklens forfattere af muligheder og begrænsninger ved de anvendte metodemæssige tilgange. Vi har valgt at strukturere denne artikel forholdsvis kronologisk i forhold til projektets forløb. Vi starter således med at redegøre for det metodiske og teoretiske udgangspunkt for undersøgelsen og dernæst redegøres for nogle af pilotundersøgelsens resultater, - ikke fordi de (med baggrund i 17 skoleelever i 11-12 års alderen) har den store substantielle vægt, men fordi undersøgelsen konkretiserer de teoretiske og først og fremmest metodiske problemer, som diskuteres i artiklens slutning.

Baggrunden for undersøgelsen

Udenlandske undersøgelser af TV-forbrug viser, at når TV udvider den totale programflade er der to befolkningsgrupper, som især udvider deres TV-forbrug, nemlig pensionisterne og børnene. Desuden ved man, at især de 10-12 årige er storforbrugere af TV.

Den hastige udvikling af kommunikationssatellitter, kabel-TV og video, som finder sted i disse år, medfører et øget udbud af underholdningsfilm, TV-serier og lign., og det vil sige de programtyper, som børn og unge er storkonsumenter af.

Første fase i de elektroniske mediers eksplosion er begyndt, idet video har holdt sit indtog også i Danmark, og det har vist sig, at børnefamilier er blandt de første til at anskaffe video.

Danske børns situation i dag er præget af *en hverdag, der leves adskilt fra forældrene, opdelt i forhold til en række forskellige institutioner som skole, børnehave, fritidshjem etc.*

Der er for de fleste børns vedkommende tale om, at hverdagen deles op i stumper, der stykkes sammen af andre, bestemt af tid og effektivitetskrav, hvor det afgørende er de voksnes adskillelse mellem arbejde og fritid. Børnenes situation i familien er præget af, at familien er blevet tømt for mange af sine tidligere funktioner. En af følgerne af opsplitningen af de sociale sammenhænge er, at *indlæringen - såvel den videnskæssige som den sociale - i stigende grad foregår på anden hånd og i formidlet form gennem medierne*. De behov, som børn har for viden, erfaringer, identifikation etc., og som tidligere blev opfyldt i deres nærmiljø, afskæres de i stigende grad fra at få opfyldt dér, og medierne er i stadig højere grad kommet ind i hverdagen med tilbud om at opfylde disse behov. Og denne tendens forstærkes, idet børn og voksne - med det stigende medieudbud - tilbringer stadig mere tid med medieforbrug, og samværet i familien bliver til samvær omkring de elektroniske billedmedier.

Det er således både et spørgsmål om kvantiteten af TV og video, om den indholdsmæssige side, om brugen af de elektroniske medier i hverdagen, men sidst -

og ikke mindst - er det et spørgsmål om, hvilke behov børn og unge søger at få opfyldt gennem TV- og videoforbrug.

Forskning om børn og video

De tidligste nordiske undersøgelser af videoforbruget² dokumenterer en samstemmende tendens til at storkonsumenterne af video findes blandt de 14-15 årige. Også yngre børn ser video og generelt ser børn mere video end voksne. Disse undersøgelser viser også at de større børn især ser video sammen med kammerater, mens børn normalt ser TV i hjemmet alene eller sammen med søskende og/eller forældre.

Geografisk set er der en forholdsvis stor spredning, men dog sådan, at dækningen af hjemmevideo er størst i de større bysamfund. Socialt set er spredningen forholdsvis jævn. De første videoundersøgelser giver ikke entydige svar på forskelle i drenges og pigers videoadfærd.

Nu foreligger den første danske videoundersøgelse. Det er en kvantitativ undersøgelse af videoforbruget blandt 300 repræsentativt udvalgte familier med videobåndoptagere i hjemmet.³ Undersøgelsen dokumenterer, at det er børn, som i forvejen ser mest TV, som også ser mest video. Gennemsnitlig ser børn i familier, hvor man har anskaffet videobåndoptagere, video i godt og vel en halv time daglig, men det fremgår også, at storkonsumenterne af TV udvider tiden foran skærmen med mere end en time daglig, når der kommer video i hjemmet.

Undersøgelsen viser, at både børn og voksne i højere grad ser programmer afspillet fra fjernsynet end de ser lejede videofilm; det vil sige at video primært bruges til tidsforskydning af TV. Det er især TV-serier, underholdningsfilm og lign., som optages og ses på andre tidspunkter end sendetidspunktet. Det vil sige, at der bliver tale om en udvidelse af det totale forbrug af underholdningsprogrammer på bekostning af informative programmer.

Der er en tendens til, at det er de 12-14 årige drenge, som ser mest video - og at de i højere grad end andre ser lejede film. En stor del af børnene (23%) ser aldrig lejede film. Der bør i den forbindelse bemærkes, at metodisk er man i den danske

undersøgelse gået til værks på den måde, at man vedr. børnenes brug af video har udspurgt forældrene - med undtagelse af de 15-19 årige, som selv er blevet spurgt. Den danske undersøgelse dokumenterer på nogle punkter overensstemmelse med de øvrige nordiske undersøgelser. Det gælder f.eks. billedet af større drenge som storforbrugere af video, og det gælder også generelt børnenes film-præferencer: underholdning, spænding og "sjove film". Imidlertid ser det ud til, at danske børn og unge ikke ser så mange volds- og pornofilm som deres nordiske jævnaldrende. Dertil kan siges, at grunden til, at de første norske og svenske undersøgelser viste, at der blev set mange volds- og pornofilm, kan være, at det var den type film, der dominerede videomarkedet i begyndelsen, hvor der gradvis er sket en bedring i kvaliteten. Der kan m.a.o. være tale om, at det er udbuddet, som har bestemt efterspørgslen.

I den offentlige debat har man, siden video for alvor dukkede op på markedet i 1981, fokuseret en del på en del af udlejningsmarkedet og især den del, som har været præget af vold og porno. De hidtidige undersøgelser har kun i ringe udstrækning beskæftiget sig med denne side af sagen og har kun i ringe omfang kunnet bidrage til at skabe en afklaring af begreber og synspunkter i debatten. Da de omtalte undersøgelser fortrinsvis er af kvantitativ art kan de tjene til at belyse omfanget af børns videoforbrug, men de formår ikke at give svar på en række af de spørgsmål, som har været fremme i debatten, som har drejet sig om de sociale psykologiske og kulturpolitiske perspektiver for denne specielle udvikling.

Video som en ny socialiseringsfaktor i børns hverdag

Det var med udgangspunkt i de omtalte overvejelser om børn og video, at vi i foråret 1983 foretog en pilotundersøgelse af børns brug af video. Formålet med hele undersøgelsesprojektet var som tidligere nævnt ud fra en kvalitativ synsvinkel at belyse, hvilken rolle, videoforbruget spiller i 7-16 årige danske børns hverdag, dvs. at undersøge, hvordan dette forbrug indgår i forhold til kammerater, familie og øvrige fritidsaktiviteter. Fritidsaktiviteterne - såvel indenfor som udenfor familiesammenhængen - og de sociale relationer, der er knyttet hertil, rummer mulighed for at realisere forskellige hverdags- og udviklingsbetingede behov af følelsesmæssig, intellektuel, social og fysisk art. Behov bruges i den

forbindelse som et operationelt begreb, som dækker forskellige fremtrædelsesformer for børnenes selektive valg som ønsker, tilbøjeligheder, interesser, mål m.m. Nogle behovsaspekter er f.eks. af rituel eller social karakter, men tilsammen udtrykker disse aspekter sig i børnenes reaktionsmønstre i forhold til videomediet.

Videoforbruget består væsentligst af fiktionsfilm. De betydningsfigurer, som tematiseres i filmene, er bundet til forskellige konfliktfelter og præferencer og fascination af bestemte film må således bero på deres evne til at fremkalde en vis resonansbund eller identifikation hos børnene.

De konflikter og modsætninger, som det enkelte barn befinder sig i, vil til en vis grad være unikke, men børns opvækstvilkår og udviklingsmuligheder er tillige underlagt en række fælles samfundsmæssige betingelser, som gør det muligt at udskille visse kærnekonflikter, der udspringer af børn og unges søgen efter selvstændiggørelse og identitet. Denne søgen støder på nogle grænser sat af forskellige autoritetsinstanser: de nære forældreautoriteter, de institutionsbundne autoriteter (lærere, pædagoger mv.) og samfundet som fjern og generel autoritet. Disse grænsedragninger resulterer i mere eller mindre intensive modsætningsforhold til disse autoriteter. Børnenes behov i denne sammenhæng er at få mulighed for at udvikle jeg-styrke og udvikle kollektive tilhørsforhold udenfor familiesammenhængen (gruppe-kulturel identitet). I den udstrækning disse kærnekonflikter eller afledte følgekonflikter ikke overvindes eller opleves som uoverskuelige, vil dette hos den enkelte afsætte sig som en følelse af afmagt.

Vores arbejdshypotese er, at videoforbrugets art og omfang blandt børn hænger snævert sammen med intensiteten af disse konfliktfelter i børnenes hverdagssituation. Historisk betragter vi konflikt- og modsætningsforholdene i børnenes opvækstforhold som generelt skærpede bl.a. som følge af den aktuelle økonomiske og samfundsmæssige krise og dermed antager vi at børnenes konflikt- og afmagtsoplevelse ligeledes historisk betragtet får intensiveret karakter.

Børnenes brug af videofilmmediet må anskues i forhold til dette behov for konfliktbearbejdning og compensation eller opløsning af afmagtsfølelser i det omfang de er til stede. I den udstrækning videoforbruget ses i sammenhæng med afmagtsfølelser, er det vigtigt at pointere, at denne søgning efter at få indfriet

umiddelbare oplevelsesbehov også rummer søgning efter magtpotentialer eller brugbare handlingsmodeller, som har overskridende karakter i forhold til de barrierer, som børnene oplever i deres hverdagssituation. I den forbindelse bliver det derfor vigtigt at identificere, hvorledes konfliktstoffet håndteres i de film, som faktisk ses - om de åbner for indsigt og handlemuligheder, eller om de munder ud i skinløsninger og diffuse afledninger.

Familiens funktion

Anskues familien ud fra en historisk synsvinkel ser det ud til, at kærnefamilien er den dominerende samlivsform for den aldersgruppe, som vores forskningsprojekt omhandler, idet kun 12% af 9-12 årige børn bor alene med en af forældrene eller med andre.⁴ Socialiseringen af børnene er afhængig af familiens socioøkonomiske status og af forældrenes indbyrdes forhold som mand og kvinde. Familiesituationen er præget af to forhold: et klassetilhørsforhold og kønsdominansforhold, og der bliver tale om to strukturer, der er afgørende i socialiseringen:

- 1) indøvelsen til klassesamfundet og
- 2) differentieringen af kønsrollen

og disse strukturer supplerer og modvirker hinanden. Petra Milhoffer beskæftiger sig i "Familie og klasse" med den lagspecifikke socialisationsforskning og når frem til to sociale kategorier, som hun benævner de mere og de mindre socialt privilegerede. Til de første hører de højere mellemlag, til de sidste hører arbejdere og lavere funktionærer. De mindre privilegeredes vilkår bevirker, at de bl.a. har en anden opdragelsesstil end de mere privilegerede. Der bliver for deres vedkommende - bl.a. på grund af små boliger - ofte tale om en "magtorienteret" opdragelsesstil, som snarere er dikteret af nød end af opdragende hensigter men begrundet i, at børnenes behov for udfoldelse i boligen ikke kan imødekommes.

Til trods for, at familien er underkastet samfundets historiske og økonomiske udvikling fremtræder familien for den enkelte som en naturgiven og uforanderlig størrelse, hvis strukturering og funktion består uafhængig af denne udvikling. Utilfredsheden på arbejdspladsen afreageres i familien, og bl.a. ved hjælp af

konsum som fjernsyn, ugeblade etc. bliver nogle behov opfyldt.⁵ Socialiseringen, herunder både den bevidste påvirkning - dvs. opdragelsen af børnene - og den ubevidste påvirkning, f.eks. videregivelse af normer og holdninger, varetages i dag af flere instanser i fællesskab som forældre, pædagoger, lærere og psykologer, med en bestemt social tilpasning for øje, der svarer til samfundets behov. Når børnene ikke overvåges af forældrene, fordi de er på arbejde, eller af pædagoger, fordi der ikke er tilstrækkelig mange daginstitutioner - eller fordi børnene forlader dem af kedsomhed - er de overladt til sig selv. I denne periode, som for mange børns vedkommende kan være relativ lang, er det, at *medierne som f.eks. seriehæfter, film, tv og video træder ind i billedet som socialiseringsfaktorer*. Familien er således med den stadig stigende industrialisering i den vestlige verden blevet gradvis tømt for en stor del af sine funktioner, og medierne har i stigende grad fået den funktion at opfylde det vakuum, som derved er opstået i børnenes liv.

Andre socialisationsteoretikere har i de sidste år opereret med hvad der kaldes "den ny socialisationstype".⁶ Baggrunden herfor er, at det antages, at de børn og unge, som vokser op i dag er underlagt en socialisation, som er grundlæggende forskellig fra deres forældre. - Resultatet heraf er bl.a., at de unge har en langt mere omfattende viden om det omgivende samfund end deres forældre har, MEN:

"Denne mer-viden er på forskellige områder i sig selv problematisk. Den er nemlig kun i begrænset omfang produkt af en egentlig erfaringsdannelse, og stammer i højere grad fra ydre-styrede forhold. Den er fremmedbestemt, og stammer dels fra pædagogiske læreprocesser i offentligt regi, dels fra kulturindustriens og massekommunikationens menings- og holdningsfabrikation. Alt er så at sige på forhånd organiseret, de unge står i et næsten færdigt struktureret system, hvor alt lader sig afprøve, men netop ikke erfare. Identitet behøver ikke umiddelbart set at være et produkt af erfaringer og reelle identifikationer, men kan købes, erhverves og udskiftes som erfaringens yderside, som ren stil ..."

Metode

Det skitserede problemområde udgør projektets eksplorative felt, og det betyder, at vi - både i pilotundersøgelsen og i den videre undersøgelse - sigter mod sideløbende at udvikle præcise beskrivelser af børnenes hverdagsbehov og konflikter m.m. i relation til deres forskellige betingelser og ressourcer m.h.t. udviklings-

mæssige, psykologiske, sociale, kønsspecifikke og geografiske (urbaniseringsmæssige) forhold. Denne problemstilling har vi valgt at belyse gennem en kvalitativ undersøgelse, hvis empiri tilvejebringes gennem spørgeskemaer, gruppeinterviews med børnene, gennem indsamling af stile og tegninger og endelig gennem kvalitative indholdsanalyser af nogle af de film, som børnene foretrækker.

Den væsentligste del af metoden er *koblingen mellem receptionssiden* - primært som den manifesteres gennem gruppeinterviews og stile/tegninger - og *indholdssiden*. Den øvrige empiri har støttefunktion. Der er tre fix-punkter i vores problemstilling: 1) "børnenes situation", 2) deres oplevelse af denne situation og deres forsøg på bearbejdning af den vha. video" og 3) "udbud og indhold af videogrammer".

1) børnenes situation	spørgeskemaer
2) børnenes oplevelse af denne situation og forsøg på bearbejdning af den vha. video	indholdsanalyser stile og tegninger gruppeinterviews
3) udbud og indhold af videogrammer	indholds- og receptionsanalyser

Problemstillingen rummer såvel en geografisk og social som en aldersmæssig dimension. Den gennemførte del af undersøgelsen, der primært har taget sigte på at afprøve metoden omfatter som nævnt kun en enkelt skoleklasse og derfor er det kun kønsvariablen vi har kunnet operere med i forhold til dette materiale.

I det følgende skal vi kort beskrive de enkelte dele af metoden. Receptionssiden belyses ved hjælp af spørgeskemaer, interviews og stile/tegninger. Filmens indholdsside belyses ved hjælp af tematiske indholdsanalyser. Spørgeskemaerne har primært til formål at give statistiske oplysninger om børnenes situation bl.a. deres sociale og familiemæssige baggrund, fritidsaktiviteter og brug af video. Gennem spørgeskemaerne indhentes også oplysninger om børnenes foretrukne videogrammer. Spørgeskemaundersøgelsen muliggør desuden sammenligninger med tilsvarende undersøgelser. Spørgeskemaerne tjener endvidere som grundlag for strukturering af de senere gruppeinterviews.

De kvalitative interviews giver i modsætning til spørgeskemaerne såkaldte "bløde data", som ikke umiddelbart kan behandles KVANTITATIVT. Til gengæld er disse data udtryk for subjektive forhold og dermed en væsentlig del af metoden. Der vil i interview-situationen være en række faktorer, der må tages højde for f.eks. gruppe-størrelse, sammensætning af grupperne og de psykologiske spil mellem deltagerne.

Tegninger/stileskrivning giver i modsætning til gruppeinterviewene børnene mulighed for individuelt at give udtryk for deres oplevelser af film mere uafhængigt af eventuelle gruppenormer, som kan komme til udtryk i gruppeinterviewsituationen. Tegninger/stile må betragtes som et værdifuldt materiale til forståelse af, hvordan børnene bevidsthedsmæssigt håndterer deres oplevelser, og det må antages, at det er dette materiale, som kommer tættest på børnenes individuelle oplevelser i forhold til de film, som de vælger at fortælle om.

Indholdsanalyserne tjener til at undersøge de respektive videofilms tematiske betydningsstrukturer og narrative forløb, og gennem en undersøgelse af, hvilke effekter, som anvendes i formidlingen af filmens budskab, afdækkes de elementer, der konstituerer filmenes fascinationskraft, ligesom analyserne skal tjene til afdækning af ideologiske lag i form af samfundssyn, historieforståelse, kønsroller etc.

Undersøgelsens resultater

Børnene i vores undersøgelse går i en 5. klasse (17 elever) i en kommuneskole i Københavns vestlige omegn. Deres hverdagssituation: socioøkonomiske og familiemæssige forhold, deres fritidsmønster herunder medieforbrug og specielt: videoforbrug er væsentligst belyst ud fra spørgeskemaoplysningerne, men senere uddybet gennem gruppeinterviewene med børnene.

Hverdagen

De interviewede børn er socialt set en ret homogen sammensat gruppe, hovedpar-

ten af forældrene er arbejdere og lavere funktionærer. Alle mødrene har erhvervsarbejde, men erhvervsmæssigt repræsenterer de den traditionelle kønsopdeling af arbejdsmarkedet. Flertallet af børnene bor i lejligheder i socialt boligbyggeri og enkelte i parcelhuse.

Ud fra andre undersøgelser ved vi, at det er blandt denne befolkningsgruppe med sociale karakteristika som de nævnte at videoforbruget er størst, - og i denne undersøgelse råder 1/3 af disse familier over et videoapparat.

Det er karakteristisk at børnene har et ringe kendskab til forældrenes arbejde. Det er ikke noget man snakker om og som spiller en rolle for familiens samvær. Samværet med forældrene er generelt præget af ret uforpligtende aktiviteter som at spille kort og forskellige spil eller at se fjernsyn sammen.

Skole, fritid, kammerater: Ud over skolegangen tilbringer disse børn en stor del af deres tid i institutionelle eller voksenstyrede rammer udenfor familien. Over halvdelen går i fritidsinstitutioner og alle børnene går til forskellige organiserede fritidsaktiviteter, fortrinsvis sport. Drengene går til flere af disse aktiviteter end pigerne.

Børnenes fritid, både den organiserede og den 'uorganiserede' foregår meget kønsopdelt. Det giver sig udslag i deres foretrukne sportsgrene og i deres øvrige samvær med kammerater i fritiden. Kammeraterne spiller en stor rolle i børnenes bevidsthed - uanset køn - *men de aktiviteter, som disse kammeratskabs- og venskabsforhold udfolder sig i er meget kønsspecifikke.* Drengene bruger meget tid på leg og forskellige fysiske aktiviteter sammen med kammeraterne, f.eks. cykling og boldspil. De fysiske styrkeforhold spiller en rolle i drengenes kammeratskabsunivers, og det spiller en rolle at foretage sig hemmelige ting sammen, at unddrage sig voksenautoriteternes kontrol og forbud, og det er tillige forbundet med prestige indbyrdes f.eks. at se forbudte film. Pigerne er meget lidt interesseret i at lege, derimod bruger de meget tid på at snakke og høre musik når de er sammen. Tilsyneladende er pigerne mindre gruppeorienterede end drengene, og de er oftere sammen med en enkelt veninde i fritiden. Samværet foregår ved at man besøger hinanden hjemme.

Medieforbrug: De fleste af børnene har et stort medieforbrug. Der er nogle klare kønsspecifikke træk med hensyn til deres medieforbrug. Således læser pigerne oftere bøger end drengene, som til gengæld læser flere tegneserier.⁸ Med hensyn til hvor meget tid børnene bruger foran TV, er der en tendens til at gennemsnitsforbruget ligger lidt højere (nemlig 2 - 2½ timer) end Danmarks Radios undersøgelser dokumenterer (gennemsnitsforbrug i denne aldersgruppe: 1½ - 2 timer) men DR-undersøgelsen bygger på tal som er 6-7 år gamle, og det kan være forklaringen: et generelt stigende forbrug blandt børn af TV. De børn vi har interviewet i undersøgelsen oplyser at de har mulighed for at se levende billeder forskellige steder, i fritidsklubben og i ungdomsklubben ser de både film og video, de går i den lokale biograf og de ser TV og video hjemme. Der er en tendens til at drengene oftere går i biografen end pigerne, og deres adfærd i forhold til biograf adskiller sig også fra pigernes ved at drengene oftest går i biografen sammen med kammerater, mens pigerne oftest går i biografen sammen med forældrene. Karakteristisk for børnenes brug af film, TV/video er, at det er statusgivende i kammeratgruppen, og at børnene i meget høj grad har kontrol med, hvilke film de andre børn i klassen har set.

Videoforbrug: Video-sening er en social foreteelse. Børnene ser hyppigt video sammen med kammerater, drengene fortrinsvis sammen med flere, pigerne fortrinsvis sammen med en enkelt veninde. De børn der har video hjemme ser i højere grad sammen med forældre og søskende, og de optager ofte selv programmer. Det er naturligvis især børnene med video hjemme som ser video, og det gælder både optagne TV-udsendelser og lejede film. De fleste der har video hjemme bruger videoapparatet til begge formål. Der aftegner sig en tendens til, at drengene i højere grad selv opsøger videofilm andre steder, hvis de ikke har video hjemme, hvorimod pigerne ikke ser lejede film, medmindre de har video i hjemmet. Det er hyppigst forældrene der lejer, men børnene er ofte med til at bestemme, hvad der skal lejes, og de lejede film ses fortrinsvis i week-enden. Der er en tendens til at videoindehaverne (som i denne undersøgelse fortrinsvis er piger) læser lidt mindre, og at det især er tegneserier og ugeblade, som rammes af børnenes video-kiggeri. (En tendens som genfindes i andre undersøgelser af videoforbruget).

Indholdspræferencer mht. forbrug af levende billeder: Der tegner sig et billede mht. børnenes præferencer, som også genfindes i andre udenlandske og danske

undersøgelser af hvad børn ser på TV. Disse 11-12 årige ser mange spændingsfilm, TV-serier, musikprogrammer etc., men med udtalte kønsspecifikke forskelle. Drengene er mere orienteret mod film med actionpræget handling, og tilsvarende sætter drengene pris på magtfulde heltefigurer (James Bond og Tarzan f.eks.). Pigerne er mere interesserede i programmer, der tematiserer menneskelige relationer, bl.a. følelsesmæssige forhold som jalousi, venskab og kærlighed og de synes i ringere grad end drengene at være orienteret mod magtfulde personer. Pigerne bryder sig ikke om uhyggelige og angstprovokerende film - "Stjernekrigen" nævnes af et par af pigerne som eksempel på en film, de ikke bryder sig om. Dans, sang og musik (f.eks. serien "Fame") spiller en stor rolle i pigernes præferencer blandt medietilbuddene, mens drengene tilsvarende foretrækker sportsprogrammer.

Det tematiske univers i børnenes filmpræferencer

Der er foretaget kvalitative indholdsanalyser af 5 videofilm. Kriterier for udvælgelsen af netop de film var, at de var blandt flere børns foretrukne film, både i form af omtale i stile og tegninger og at de forekom i spørgeskemaerne. Desuden blev flere af dem indgående diskuteret i gruppeinterviewene. Det andet kriterium var at der skulle være en vis spredning mht. genrer. De udvalgte film var:

- 1) "Moonraker" - en James Bond-agentfilm (adventure-genren)
- 2) "The Swarm" - en katastrofefilm (adventure-genren)
- 3) "The Champ" - en boksefilm (melodrama)
- 4) "E.T." - en børne-science fiction film (melodrama)
- 5) "Onkel Bill fra New York" - en dansk film (folkekomedie)

De fem analyserede film følger alle det gængse mønster for afviklingen af en fortælling. Enten er der tale om, at fortællingens harmoniske initialsituation bliver afbrudt af en konflikt eller at harmonien allerede ved filmens begyndelse er brudt eller truet. Det første er f.eks. tilfældet i "The Swarm" og det andet i "E.T.". Når filmen slutter er konflikten, som har foranlediget den uharmoniske tilstand løst, og i fortællingens finalsituation er harmonien reetableret. Fortællingsstrukturen er dermed også en udvekslingsmekanisme af kvalifikationer og værdi knytter til det bærende subjekt(er), der enten fastholdes eller udgrænser, således at fortællingens

pointe bliver af normativ karakter - et eksempel til efterfølgelse. Fortælleforløbet afvikles efter genremæssige skabeloner og en sådan genremæssig inddeling kan tillige danne udgangspunkt for en systematisering af de tematiske elementer.

"Moonraker" og "The Swarm" har det tilfælles at de begge fortæller om bekæmpelsen af en ydre trussel. I "The Swarm" er det først og fremmest den vilde naturs blinde nedslag i den menneskelige kultur (i form af bier hvis stik er dræbende) formuleret som en altødelæggende trussel mod menneskeligt liv på jorden, hvor truslen i "Moonraker" også rettet mod alt menneskeligt liv har kulturel karakter i form af højt udviklet teknologi = raketter og biologiske våben. Den klassiske mytiske modsætning mellem natur og kultur er anvendt i ren form i "The Swarm" mens det i "Moonraker" drejer sig om modsætninger mellem en overudviklet 'unaturlig' kultur og en 'naturlig' kultur, og dermed knyttes det gode til den 'naturlige' kultur, som James Bond og det onde er repræsenteret af den overudviklede kultur og dekadente civilisation, hvis repræsentanter dør.

Hvor "The Swarm" og "Moonraker" tematiserer forholdet mellem ydre natur- og kulturbetingede trusler og særlige udvalgte menneskers kvaliteter til en eliminering af truslerne, er filmene "E.T.", "The Champ" og "Onkel Bill fra New York" bl.a. fælles i deres tematisering af interaktionsmønstre med polært indhold: børn kontra voksne, oprøret mod autoriteterne. De klassiske mytiske fortællingselementer integreres i autoritetskonflikten ved at fungere værdiorienterende, således at særlige kvaliteter ved autoritetssiden som pligt (driftsbeherskelse) og følelser (på rette tid og sted) tilegnes af de figurer, der repræsenterer oprørssiden - i de givne tilfælde ofte børnene. Fælles for de tre film er også værdibeskrivelsen af kærnefamiliestrukturen. Fravær af, opløsning af, og dannelse af kærnefamilien er centrale handlingselementer, hvor splittelse og fravær beskrives som negativt, omend i nogle tilfælde uundgåeligt, og etablering af kærnefamilien som det trygge og positive.

Hvad angår *beskrivelsen af mænd og kvinder* i de givne film, afviger denne beskrivelse ikke fra andre underholdningsprodukter af tilsvarende karakter. I "The Swarm" og "Moonraker" er der en vis parallelitet i helt- og heltinde forholdet. I "The Swarm" får den mandlige helt en kvindelig hjælper, der er militærlæge. I "Moonraker" skabes en alliance mellem James Bond og en kvindelig CIA-agent. Selv

om de to kvinder indgår som handlekraftige panderter til de mandlige helte får de sekundær status, når projekterne skal realiseres. I "The Swarm" er kvinden reduceret til *hustru* og uvirksom i de afgørende faser af bekæmpelsen af bisværmen, mens den kvindelige agent nok medvirker - sammen med James Bond til bekæmpelsen af den magtgale autoritet Drax, men da menneskeheden skal frelles (ved at nedskyde Drax, biologiske udslettelsesvåben) er det alene James Bonds skydefærdighed med laserkanonen, der kan garantere successen. CIA-agenten glider tilsvarende fra en professionel rolle til den klassiske kvinderolle, nemlig *elskerinderollen*. Tilsvarende gælder for de andre kvinder i begge film. I "The Swarm" er alle kvinder potentielle hustruer/mødre - men ingen elskerinder - og omvendt i "Moonraker": Her er alle potentielle elskerinder og det ægteskabelige værdisæt er fraværende.

Når det gælder "E.T." beskrives moderen mht. det ægteskabelige som frustreret - hendes mand har forladt hende - men lykken dukker op i form af en ny mand i filmens slutning, og hermed er familien atter hel. I forhold til realiseringen af E.T.'s flugt fra de voksne deltager ingen piger, kun drenge. Pigerne er bange for frøer og sligt i modsætning til drengen Elliott, der slipper dem løs osv. I "Onkel Bill fra New York" er det kvindernes manglende forståelse af deres rolle i kærnefamilien, der skaber konfliktmulighederne, og som venskabet mellem mændene må råde bod på ved noget så græsenoverskridende som at den ene af vennerne må optræde som den andens kone, dvs. i kvindetøj, hvilket i filmen anskues som topmålet af humor og venskab. I "The Champ" er den biologiske mor fraværende, og årsagen er hendes karriere. Da hendes moderfølelse atter vækkes, er sønnen dog bundet til faderen, hvilket filmen får vendt om, således at det unaturlige forhold mellem far-søn og mor afløses af et mere 'naturligt' hvor barnet er hos moderen.

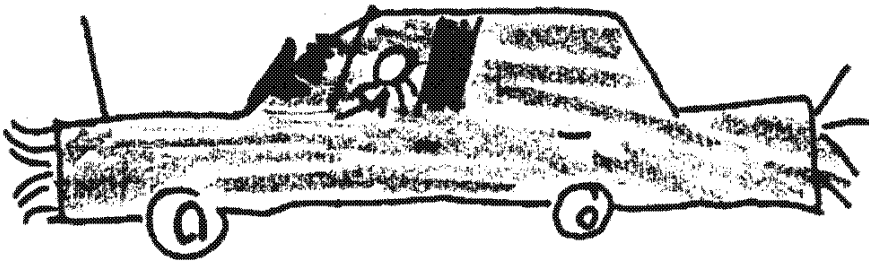
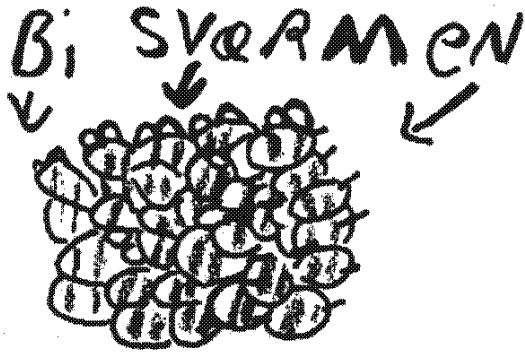
Skærmens billeder set fra børnehøjde

Når børnene udtrykker sig om deres præferencer og filmoplevelser er det gennemgående fællestræk, at de ønsker spænding. Spænding knyttet til kamp mellem liv og død, mellem det gode og det onde. I børnenes fremstilling ender en film godt, når helten er i stand til at overskue og beherske situationen eller overvinde farerne. Det er også vigtigt for børnene at filmene er morsomme, især når humoren anvendes som middel til problematisering af autoriteter og ordenshåndhævere,

voksne, forældre etc. - når de bliver narret.

Et aspekt som også blev belyst i materialet er hverdagsperspektivet. Indirekte og af og til også direkte fortæller børnene i interviewene og deres stile og tegninger en hel del om den hverdag, de lever i, om deres drømme og frustrationer i forhold til dagligdagen - i det følgende illustreret med nogle eksempler fra børnenes stile og tegninger:

Ambivalensen mellem på den ene side at søge selvstændiggørelse individuelt og i fællesskab med jævnaldrende og på den anden side søge tryghed i forhold til søskende og forældre kommer stærkt frem i en stil (med tegninger) om filmen "The Swarm", idet hele stilen og tegningen handler om en meget lille del af filmens forløb. Og det er vel at mærke den del, der drejer sig om at *et barns forældre dør p.g.a. bistik og at barnet selv kan køre bil og klare at komme ind til byen*. Derimod er resten af filmens handling og tematik tilsyneladende gået hen over hovedet på barnet.

DRENG KØRE BIL

Drengenes og pigernes stile viser nogle kønsspecifikke forskelle, idet drengene er mere handlingsorienterede og i deres stile f.eks. yderst konkret beskriver filmens dramatiske højdepunkter medens pigerne i højere grad lægger vægt på menneskelige relationer og reflekterer over dem. Et eksempel på henholdsvis en drengs og en piges stil og tegninger om filmen "Moonraker":

Drengens stil:

Tegningen viser "*manden med ståltænderne*" der spiller med musklerne. Stilen er meget beskrivende og registrerende. Den lægger stor vægt på de dramatiske højdepunkter i det narrative forløb. Manden med ståltænderne nævnes flere gange.

Filmen var *spændende* - og den var spændende fordi "U.S.A. vandt krigen". Og det var *sjovt* at agent 007 slog manden med ståltænderne så han (007) fik ondt i hånden. - Det antydes dermed, at drengen synes at det er helt rart at 007 ikke er ganske usårlig. Det var for barnet (drengen) *uhyggeligt* da manden med ståltænderne var ved at dræbe en dame - men helten 007 kom til hjælp.

Pigens stil:

Pigen har også tegnet manden med ståltænderne, men medens drengen tegner en barsk fyr med muskler viser pigens tegning "manden med ståltænderne til karneval" - og han ligner nærmest en dame. I stilens handlingsreferat gør hun en del ud af at beskrive baggrunden for personernes adfærd og relationer, selvom hun ikke genfortæller hele det narrative forløb. Hun skriver f.eks. at "han kan ikke *forstå* at det kun er ham der er ude at flyve" eller at "på den måde lærer James Bond manden med ståltænderne at *kende*" eller - et andet sted - at "der møder han en dame, som han lærte at *kende* på fabrikken".

Stilen bærer præg af viden om den sædvanlige model i denne slags film - forventningen om at det ender godt og dermed en vis distance: "James Bond klarer sig selvfølgelig ud af den knibe og den endte selvfølgelig godt".

Også pigen finder filmen spændende, men hun synes ikke, den var uhyggelig.

Det gennemgående og dominerende fællestræk i såvel børnenes hverdag som i filmenes univers er venskabsforhold og forholdet til autoriteterne. Handlingsorientering og orientering mod kropsbetonede udfoldelser er ligeledes et centralt, - omend ikke gennemgående - som fællestræk i samme grad som venskabs- og autoritetsforhold. At det empiriske materiale vedr. receptionssiden kan relateres til videofilmenes tematiske indhold er ikke ensbetydende med at videofilmenes tematiske indhold dækker børnenes bevidsthedsmæssige behov. Det er med den begrænsning at det følgende er blevet bestemt.

Børnenes forhold til forældrene og delvis til skolelærerne er ambivalent. Forældrene og skolen repræsenterer på en gang et tryghedscentrum og en normgivning, og børnenes forhold hertil er dels et ønske om voksenautoriteternes accept af deres livsudfoldelse og dels et ønske om næsten betingelsesløs tryghed. Nærmere bestemt kan børnenes ønske om selvstændiggørelse beskrives som ønske om frigørelse fra voksenorganiseringen eller lysten til selvforvaltning, hvilket mere diffust udtrykkes i behovet for kropsudfoldelse bl.a. som kontrast til skolens boglige tvang.

Børnene kan i deres venskabsforhold finde rammer for selvudfoldelse fjernt fra autoriteternes rækkevidde, selv om en del af venskabsforholdene også indordnes under voksenorganiseringen (f.eks. sportsaktiviteter og fritidsinstitutionerne). Venskabsforholdet i dets forskellige aspekter er både et værn mod voksenautoriteternes pres og samtidig spillerum for udvikling af identitet. Identitetssøgen er for børnene i alderen 11-12 år et spørgsmål om at tilegne sig dels almene adfærdsnormer og dels mere kønsspecifikke normer. Når enkeltstående venskaber og mere gruppeorienterede kammeratskabsforhold skal rumme både individuelle og kollektive selvudfoldelser og praktiseringen af endnu ikke indarbejdede normer, er konfliktmulighederne utallige, og sammenholdt med konflikterne overfor autoritetssiden, hvor venskabsforholdene bl.a. skal fungere som værn er børnenes hverdagsituation særlig belastet.

Sammenfattende i forhold til receptionssiden og filmens indholdsside - og det vil sige børnenes socioøkonomiske baggrund, medieforbrug etc. og børnenes egen fortolkning af deres situation set i relation til deres filmpræferencer - kan følgende konstateres: Undersøgelsen dokumenterer tendentielt, at børnenes hverdag er karakteriseret ved en ambivalens, som på den ene side indebærer en søgen mod

tryghed/samhørighed og accept - og på den anden side et ønske om at være selvstændig, handlekraftig og konkurrencedygtig.

Denne ambivalens går igen både i børnenes forhold til forældre, til lærere/fritids-pædagoger og i forholdet til andre børn.

Og denne ambivalens er bestemmende for deres mediepræferencer, herunder også deres foretrukne programmer på video. I dette perspektiv kan videomediet siges at tilbyde sig med spillefilmens gennemspilning af konfliktmønstre og modbilleder af hverdagsituationerne. Videomediet bliver her en slags formel løsning på interne venskabskonflikter og konflikter overfor autoriteterne, idet man adfærdsmæssigt samles foran TV-skærmen for at lade videofilmene indholdsmæssigt gennemspille diverse konflikter, som så ikke belaster hverken venskabsforholdene eller forholdet til forældrene i den tid, videokiggeriet varer. Samtidig ventileres konfliktfølelserne for midlertidigt at aflaste de forskelligartede sociale relationer hvis rammer er så væsentlige for børnene på så mange leder og kanter.

Vedr. fascination og normer: Fascination kan på baggrund af det beskrevne bestemmes ud fra de konfliktfølelser og behov for modbilleder, der produceres af børnenes hverdag. Tværgående er også en række billeder af forskellige mands- og kvinderoller, der kan fungere som normdannende for børnepublikummet. I enkelte film er selve overskridelsen af det specifikt mandlige (f.eks. i "Onkel Bill fra New York") som kriterium for loyalt venskab også behandlet. I overvejende grad er dog handlingssfæren overladt til mandlige personer, mens kvinderne stort set reduceres til hjælpere eller til traditionelle varetagere af kvindelige dyder som socialfølelse, behovsorientering (= moderrollen) eller som udfordrende sexuel attraktive objekter (elskerinderollen). I børnenes søgen efter videofilmoplevelser indgår kønsspecifikke elementer m.h.t. genrepræferencer og m.h.t. hvad der fascinerer i de enkelte film, så det kan næppe være uden betydning, at sådanne skabeloner for mands- og kvindeadfærd integreres i oplevelsen og medvirker til dannelse af det repertoire af normer, som børnene orienterer sig efter. Om videofilm og andre foretrukne medier fungerer sådan, er et spørgsmål som ikke kan bekræftes af denne lille undersøgelse, men hvis den kan på længere sigt, kan det siges at *de elektroniske medier nu har fået en dannelsesfunktion, der traditionelt har ligget i autoriteternes hænder.*

Forbehold

Fem af de seks børn der har video-apparatur i hjemmet er piger. Dette vanskeliggør sammenligninger mellem pigers og drenges brug af mediet og det vanskeliggør sammenligninger med andre undersøgelser på området.

I forhold til de baggrundsvariabler, vi opererer med, udviser børnegruppen på tre punkter homogene træk, nemlig m.h.t. alder, socioøkonomisk status og geografisk tilhørsforhold. Men den variabel, der omhandler kønsspecifikke forskelle, kommer stærkt frem i netop dette materiale.

Derfor må vi selvfølgelig slå fast, at undersøgelsen og dens resultater først og fremmest er et *signalement* af denne gruppe børn - af deres miljø, adfærd og reception af medieindholdet. Den er, som tidligere nævnt, et forstudie til en større undersøgelse og kan som sådan bruges til

- 1) udvikling af hypoteser om receptionsforholdene blandt børn i forhold til videomediet og
- 2) nogle metodemæssige overvejelser på baggrund af de erfaringer, vi har indhøstet og de problemer, vi er stødt på.

Det er det sidste aspekt, vi skal forsøge at behandle nærmere i det følgende.

Receptionsanalyse

Når vi i det følgende taler om receptionsanalyse tager vi det for givet, at en aflæsning og forståelse af modtageres oplevelse af et givet budskab kræver, at modtagerens oplevelse relateres til en indholdsanalyse af budskabet.

Receptionsanalyse forstår vi altså som *koblingen mellem analysen af modtagerens oplevelse/forståelse og en indholdsanalyse af budskabet.*

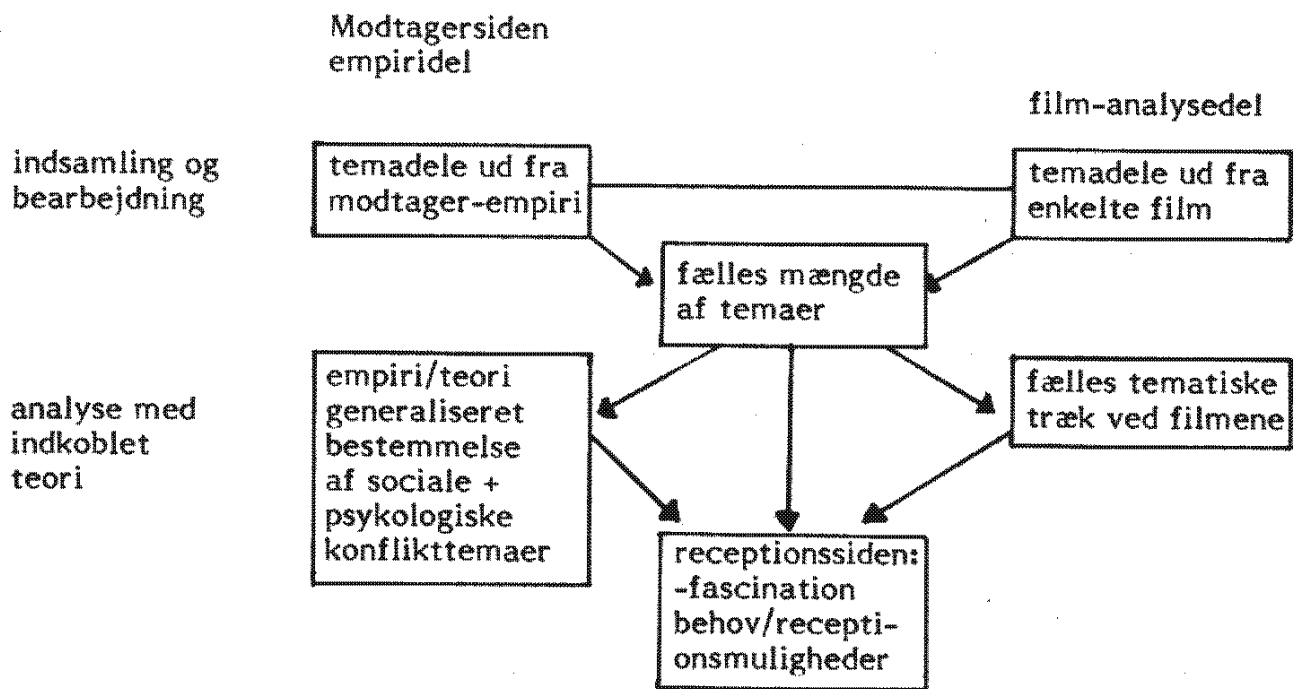
Med få undtagelser er der ikke arbejdet meget med receptionsanalyse i den form, vi definerer den. En af undtagelserne på internationalt plan er David Morley.⁹ Herhjemme har der visse steder været ansatser til den type forskning (bl.a. Ole Prehn, Olga Linné og Kalle Marosi).

De teoretiske og metodiske problemer omkring en empirisk funderet receptionsanalyse er grundigt behandlet i A.M. Andersen og P.E. Niensens artikel i "Massekultur og Medier".¹⁰ Denne artikel indeholder mange værdifulde refleksioner m.h.t. forholdet mellem reception og indhold, men den refererede undersøgelse lider efter vor mening af den svaghed, at den psykoanalytiske teoriramme bevirker, at analyserne ikke kan hæves op over individplanet, men tenderer mod at falde fra hinanden i psykoanalytiske tolkninger af den enkelte mediekonsument. Uden at ville anfægte den individuelle psykologiske og livshistoriske dimensions betydning i receptionsprocessen, mener vi det er væsentligt at fastholde et socialt og samfundshistorisk perspektiv i den teoretiske og metodiske tilgang.

Derfor tager vi i vores undersøgelse udgangspunkt i at mediekonsumet og selektiviteten i dette konsum er styret af behov der udspringer af bestemte hverdags-sammenhænge, som har såvel sociale som psykologiske/individuelle aspekter der i sidste instans er samfundsmæssigt formidlet. For begge behovsaspekter gælder det, at de kun i meget ringe grad vil være bevidste for mediekonsumenten selv. Derfor må der i alle tilfælde ske en fortolkning af det empiriske materiale i undersøgelsen ud fra en teoretisk forståelsesramme, som i vort tilfælde er af socialisationsteoretisk art. Derfor er valget af teoretisk indfaldsvinkel og metode naturligvis temmelig afgørende for, hvilke forhold analysen kan udtale sig om.

Metodemæssige problemer

Vi vil her kort diskutere denagemæssige fremgangsmåde i pilotundersøgelsen. Fremgangsmåden kan illustreres ved denne model:

Som det fremgår af modellen, er der tale om at de to sider, modtagersiden og den filmanalytiske side, i første omgang bearbejdes forholdsvis uafhængigt af hinanden, dog således at den første tematiske bestemmelse af de enkelte film har udgjort en del af grundlaget for gruppeinterviewene sammen med oplysningerne fra stile/tegninger og spørgeskemaer.

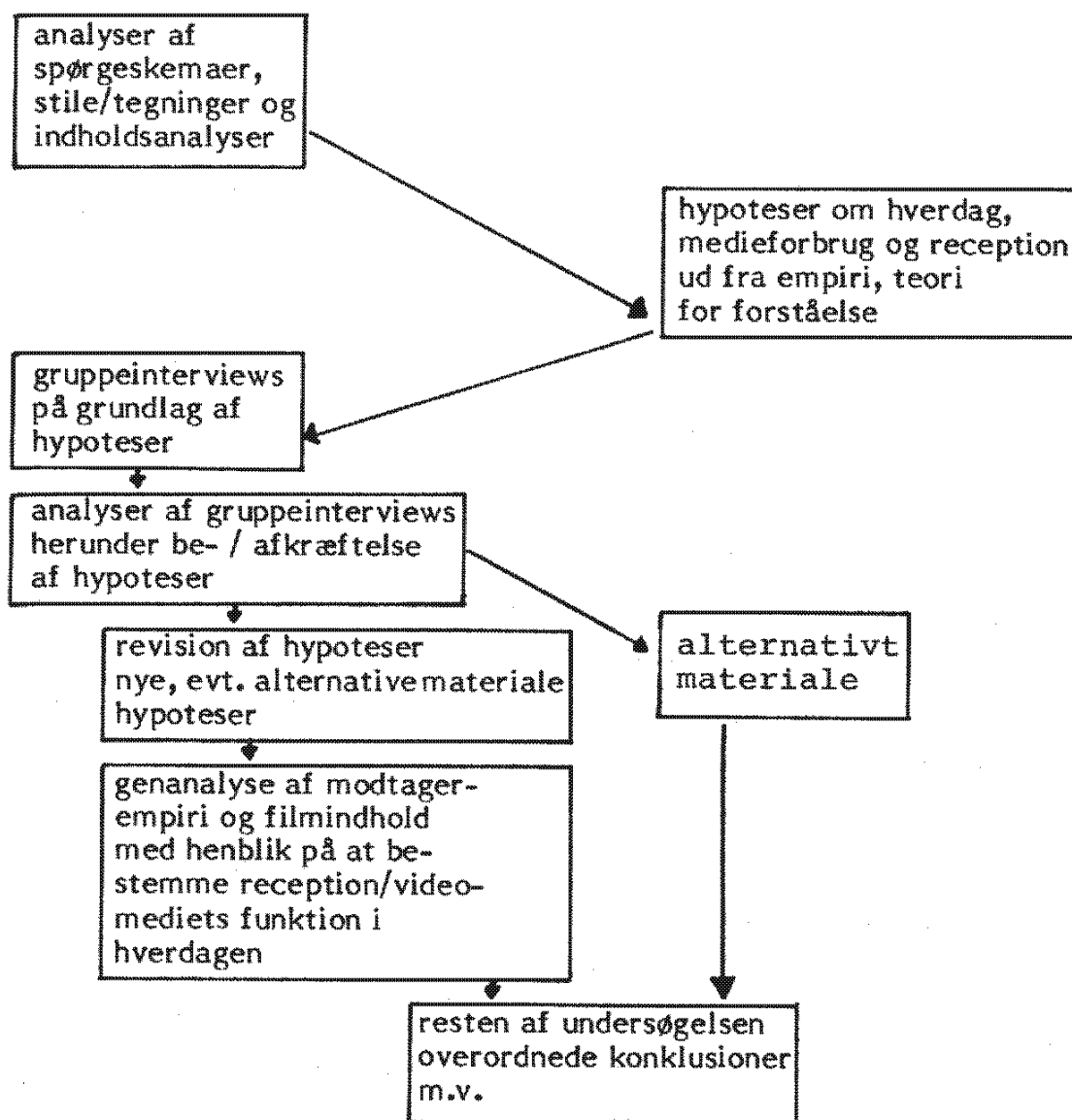
Den centrale udskilleelsesproces af de mange forskellige emner og temaer på begge sider i modellen finder sted via konstruktionen af de fælles tematiske størrelser, som er fundet ved sammenligning af de to typer materiale. På dette grundlag sker den videre analyse af materialet samtidig med at det kobles ind i en teoretisk forståelsesramme. Herfra kan receptionen bestemmes ud fra på den ene side de sociale og psykologiske konflikttemaer i børnenes hverdag, som afsætter en række løsnings/bearbejdningsbehov. På den anden side bestemmes en række fælles tematiske træk ved børnenes foretrukne film som således udgør receptionsmulighederne.

Det svage punkt i metoden består i udskillelsen af de fælles tematiske elementer, idet parallellerne kan findes ved sammenligning af de forskellige materialetyper (og heri eksisterer en kontrolmulighed), men grundlaget for parallelliteten er vanskeligt at afprøve tilstrækkeligt grundigt. Heri ligger derfor en risiko for

selvbekræftelse, idet de elementer og iagttagelser der ligger i analyserne af de enkelte materiale-kategorier som ikke umiddelbart passer ind i fællesmængden af temaer har en tilbøjelighed til at falde ud i den videre analytiske proces og derved går man glip af en kontrolmulighed: muligheden for at bestemme begrænsninger og nuanceringer af konklusionerne.

For at imødegå denne svaghed, som vi ser ved den metode der har været anvendt i pilotundersøgelsen, mener vi, det er nødvendigt at skabe en mere åben struktur i analyseprocessen. I den sammenhæng mener vi, det er vigtigt at rykke den grundige tematiske indholdsanalyse længere frem i processen, således at analyserne af filmene og analyserne af stile/tegninger og spørgeskemaer kan danne udgangspunkt for en række hypoteser om hverdag, medieforbrug og reception, som så kan testes gennem gruppeinterviewene. Herved vil man dels kunne styrke kontrolfunktionerne i materialet og dels vil de teoretiske overvejelser - og de mere subjektive dele af vores forståelse - kunne indgå i processen på en mere gennemskuelig måde. Derved kan både teori og vores subjektivitet gøres til et mere aktivt led i forhold til hele projektets eksplorative sigte.

Denne metodiske praksis kan illustreres ved følgende model:

En i princippet tilsvarende model ville det være nødvendigt at opstille for de tværgående analyser af materialet i en videre undersøgelse. Hensigten med modellen er at etablere en vekselvirkning mellem modtagersiden og indholdsanalyserne undervejs i det analytiske arbejde. Desuden mener vi, at denne model rummer gode kontrolmuligheder m.h.t. en sideløbende kontrol og justering af den teoretiske ramme og en tilsvarende medreflektering af det subjektive element.

Sammenfatning

Undersøgelsens resultater føjer sig pænt ind i en mere almen socialisationsteoretisk sammenhæng omkring erfaringsdannelse på anden hånd, som tillige rummer ansat-

ser til en række konkretiseringer og uddybninger af specifikke momenter i socialiseringsprocessen og afklaring af medieindholdets funktionsmåde i konkrete hverdagssammenhænge.

Heri lægger selve kernen i det beskrevne projekt, nemlig dets eksplorative karakter. Så langt resultaterne af pilotprojektet rækker, har den valgte metodiske tilgang til dette problemfelt vist løfterige muligheder med hensyn til at opfylde projektets målformulering, som er at undersøge *hvordan* mediet fungerer i børnenes hverdag.

Karakteristisk for den anvendte metode er, at det ved hjælp af den er muligt at nå frem til en sammenhængende forståelse af mediets funktion. Blandt andet er det *muligt at trænge ned under overfladen på receptionssiden, således at forskelle i enkeltindividernes hverdagssituation - og herunder deres selektive reception af medieprodukter - bliver belyst.*

Erfaringerne med pilotprojektet var bl.a. nogle metodemæssige vanskeligheder -for en væsentlig del identiske med de vanskeligheder, der er forbundet med anvendelse af kvalitative empiriske metoder, således som Per Schultz Jørgensen kort opridser dem i indledningen til "Rapport fra seminaret "Kvantitativ/kvalitativ analyse med henblik på småbørnsforskning". Heri opregnes de forskningsmæssige problemer, som er knyttet til anvendelsen af kvalitative metoder:

- *teoriplanet*: hvordan bliver teorien en dynamisk kraft i analysen - i modsætning til et udvendigt postulat?
- *gyldigheden*: hvordan dokumenterer man tilstrækkeligt det, man mener at finde frem til i analysen?
- *repræsentativitet*: hvordan får man grundlag for at sige noget generelt ud fra f.eks. analysen af fire familier og deres småbørn?
- *dataplanet*: hvordan holder man faktisk styr på interviewprotokoller, observationslister o.s.v. Hvordan går man til værks i analysen, hvis man vil undgå at nøjes med røde streger ud for de "gode" (og selvbekræftende) eksempler i datamaterialet?

Disse problemer er temmelig væsentlige og vanskelige for så vidt der ikke findes

alment gyldige løsninger af dem.

Generelt indebærer anvendelsen af kvalitativ empiri en nøje sideløbende kritisk refleksion over det metodiske grundlag i analysearbejdet for at sikre undersøgelsens validitet.

De øvrige metodemæssige problemer specielt omkring den sammenkædning af analyser af principielt væsenforskellige forhold - på den ene side empiriske data om socioøkonomiske forhold, videoforbrug og oplevelse på den anden side fiktive narrative forløb i levende billeder - rummer fortsat problemer, som vi ikke fuldt ud kan påstå at have løst med den beskrevne pilotundersøgelse og de refleksioner og ændringer i metoden, den har givet anledning til. Det hænger naturligvis sammen med at der - m.h.t. empirisk funderede receptionsanalyser af medieprodukter - ikke findes en etableret tradition at støtte sig til, blot en række spredte ansatser.

Udover de generelle vanskeligheder ved at anvende kvalitative empiriske metoder, sådan som de anvendes indenfor dele af den psykologiske forskning, er der imidlertid problemet med - kort formuleret - at koble den empiriske og den hermeneutiske forskningstradition sammen. Af hensyn til videreudviklingen af den kritiske medieforskning håber vi at denne artikel kan bidrage til en bredere diskussion af disse problemstillinger.

Birgitte Tuffe er adjunktvikar ved Handelshøjskolen, København,
Else Jensen p.t. arbejdsløs medieforsker.

Noter

1. Allan Nørgård og Poul Erik Nielsen: "Sensationspressens læsere - læsernes sensationspresse", Massekultur og Medier nr. 5, 1982.
2. Se f.eks. Keith Roe, 1981, og Wall/Cederblad, 1982.
3. Danmedia: Video - i danske hjem. Undersøgelsen er et samarbejdsprojekt mellem Danmedia, Danmarks Radio og Kulturministeriets arbejdsgruppe om børn og kultur.
4. Jfr. "Kulturens børn" af Jette Forchhammer og Jan Helmer Petersen.
5. Jfr. "Familien i klassesamfundet" af Harriet Holter.
6. Her tænkes bl.a. på Thomas Ziehe og Thomas Leithäuser.
7. Knud Illeris, Elo Nielsen og Birgitte Simonsen in: "Ungdomspsykologi" sd. 100-101.
8. Dette svarer til anden undersøgelses resultater f.eks. "Kulturens Børn".
9. Morley: "The Nationwide Audience". Han forbigår i sin undersøgelse såvel de socialpsykologiske som de fascinationsmæssige aspekter i receptionen (for en mere udførlig kritik af Morley; se Anne Hjort.)
10. Jfr. 1).

Anvendt litteratur

Danmedia: "VIDEO i danske hjem" - Rapport nr. 6, januar 1984.

Forchhammer, Jette og Jan Helmer Petersen: "Kulturens Børn". Kulturministeriets arbejdsgruppe om børn og kultur. 1980.

- Hjort, Anne: "Teori om 'afkodning' og empirisk undersøgelse af modtagelse af TV". Værkøpgave. Institut for litteraturvidenskab, Kbh. Universitet. 1983.
- Holter, Harriet: "Familien i klassesamfundet". Pax. Oslo 1975.
- Hultén, Olof og Anne-Margrete Wachtmeister: "Video i Sverige 1981 - om marknaden och om hur videospelare används". Sveriges Radio.
- Hultén, Olof: "Videoanvändningen i Sverige" - Sveriges Radio, Publik- och Programforskningsavdelingen - nr. 16, 1982.
- Illeris, Knud, Elo Nielsen og Birgitte Simonsen: "Ungdomspsykologi". Samfundssituation, handlemønstre, bevidsthedsformer. Unge pædagoger. 1982.
- Jørgensen, Per Schultz in: Rapport fra seminaret "kvantitativ og kvalitativ analyse med henblik på småbørnsforskning" 23-24 aug. 1982. (SHF, SLF og SSF).
- Leithäuser, Thomas: "Kapitalistisk produktion og samfundsmæssiggørelsen af hverdagen" i "Produktion, arbejde, socialisation". Kritiske Studier, forlaget Medusa. 1977.
- Linné, Olga og Kalle Marosi: "At opleve og forstå fjernsyn". DR 1976.
- Linné, Olga, Kalle Marosi og Erik Nordahl Svendsen: "Medieforskning i Danmarks Radio. 1982/83. DR 1983.
- Milhoffer, Petra: "Familie og klasse". Rhodos. Kbh. 74.
- Morley, David: "The 'Nationwide' Audience". 1980.
- Nordentoft, Mette: "Brug af video". Danmarks Lærerhøjskole, Institut for dansk sprog og litteratur. 1983.
- Nørgård Andersen, Allan og Poul Erik Nielsen: "Sensationspressens læsere - læsernes sensationspresse". Massekultur og Medier nr. 5.

Prehn, Ole: "TV-avisen og seerne". Aalborg 1980.

Roe, Keith: "Video and Youth: New Patterns of Media Use". Report no. 19, December 1981. Högskolan i Växjö og Lunds Universitet.

Roe, Keith: "The Influence of video technology in adolescence", report nr. 27. Högskolan i Växjö og Lunds Universitet. 1983.

Roe, Keith: "Swedish adolescents and their relation to video", nr. 28. Högskolan i Växjö og Lunds Universitet. 1983.

Schultz og Orla Sloth: "Unge og video". Aalborg Universitet. 1983.

Wall, Jonas og Marie-Louise Cederblad: "Video och skolungdomar - en rapport om hur mellan- och högstadieelever i Stockholms kommun tittar på video. Del 1. Forskningsrapport från Pedagogiska Institutionen, Stockholms Universitet, 1982.

Werner, Anita: "Ungdom og video vinteren 1981-82". Institutt for presseforskning, Universitetet i Oslo, Postboks 1093, Blindern, Oslo 3.

Ziehe, Thomas: "At ville elske sig selv - uden at kunne" i "Kontext 42, 1981.

SORGLØSHEDENS TV - 80'ERNES TIDSÅND EN ANALYSE AF LØRDAGSKANALEN

Af Kim Fjord, Ole Hedegaard Jensen og Jørgen Nielsen

Aktualitet som ritual

I 1982 stod TV's Kulturafdeling for første gang med eneansvaret for hele TV-programmet lørdag aften med Lørdagskanalen (LK). Dette program blev en veritabel kassesucces blandt publikum og opnåede ifølge en forskningsrapport udført af DR og AIM usædvanligt høje seertal.¹

I denne artikel vil vi diskutere LK. med henblik på programmets særlige struktur, som i sammenligning med mere traditionelle egenproduktioner i DR fremstår som unik og radikal nytænkning. Med LK. har man bevæget seerne væk fra den kiggemåde det er 'at se et eller andet på TV' hen imod en kiggemåde, der er karakteriseret ved, at man blot 'ser TV'. Når man ser et eller andet på TV, vil vi bestemme denne organisation med begrebet 'sequence'. dvs. TV som en rækkefølge af enkeltstående programmer - en type som herhjemme hidtil har været det bærende princip for programlægningen overhovedet. Kigger man derimod 'blot TV', er der tale om en on-going-proces, som i denne artikel betegnes '*flow*' og som er speciel derved, at en lind strøm af udsendelsestyper præsenteres som perler på en snor. Alt kan tilsyneladende passere igennem denne pølsemaskine: Hjertesyge børn - og så en sang - lidt om døden - og nu er vi nået frem til aftenens quiz; bagefter kommer så Jesper Klein og ta'r fis på både Dallas og det kongelige danske militær.

Tilsyneladende skaber denne programtype en ny og anderledes televisuel æstetik, som i kraft af en næsten hypnotisk suggestion holder opmærksomheden fangen gennem næsten tre timer. Netop formen er på een gang problematisk og spændende, fordi den tilsyneladende er designet til at fremme et engagement i billedforløb og sceneri mere end en intellektuel opmærksomhed i det indhold der formidles. Hvis man kan tale om en 'set-hedens lysaspekt', mener vi at synets iscenesættelse i kraft af flow-formen producerer en logik, der tilsyneladende siger, at det man ser ikke kun er det der sker! Der eksisterer så at sige en immanent skjult narrativitet imellem indslagene, som afsætter eller fremkalder en tidslig - rumlig samtidighed,